

SYNODY I KOLEKCJE PRAW

Tom III

Kanony

Ojców Greckich

(tekst grecki i polski)

Atanazego i Hipolita

(tekst arabski i polski)

Przekład

Stanisław Kalinkowski (tekst grecki)

Janusz Szymańczyk (tekst arabski)

Marta Mucha (konsultacja tekstu arabskiego)

Układ i opracowanie

Arkadiusz Baron

Henryk Pietras SJ

Wydawnictwo WAM

Kraków 2009

SPIS TREŚCI

INTRODUCTION.....	V
1. The Canons of the Greek Fathers.....	V
Short bibliography.....	VII
2. The Canons of Athanasius (Arabic version).....	VIII
Short bibliography.....	IX
3. The Canons of Hippolytus (Arabic version).....	IX
Short bibliography.....	XI
WPROWADZENIE.....	XIII
1. Kanony Ojców Greckich.....	XIII
Krótka bibliografia.....	XV
2. Kanony Atanazego (wersja arabska).....	XV
Krótka bibliografia.....	XVI
3. Kanony Hipolita (wersja arabska).....	XVII
Krótka bibliografia.....	XIX
SIGLA BIBLICA.....	XXI
SIGLA TESTIUM.....	XXV
SIGLA COMMUNIA.....	XXVI

KANONY OJCÓW GRECKICH

ŚW. DIONIZY, ARCYBISKUP ALEKSANDRII

LIST DO BAZYLIDESY.....	1
[1. Wstęp] O której godzinie w nocy w Wielką Sobotę przed Wielką Niedzielą powinniśmy przerwać post.....	1
1.....	3
2. Miesiączkujące kobiety nie powinny wchodzić do kościoła ani przyjmować komunii.....	4
3. Ludzie pozostający w związku małżeńskim powinni przez pewien czas i za obopólną zgodą zachowywać wstrzemięźliwość.....	4
4. O tych, którzy mimowolnie tracą nasienie w nocy.....	4

WYCIĄG Z LISTU DO KOLONA.....	5
5*. O tych, którzy upadli podczas prześladowań i w chwili śmierci prosilili o przebaczenie, to znaczy o przyjęcie komunii, a po jej przyjęciu powrócili do zdrowia	5

ŚW. GRZEGORZ CUDOTWÓRCA, BISKUP NEOCEZAREI

LIST KANONICZNY O TYCH, KTÓRZY PODCZAS NAJAZDU BARBARZYŃCÓW SPOŻYLI NIECZYSZTE POKARMY ALBO POPEŁNILI INNE WYSTĘPKI.....	6
1. O tych, którzy podczas najazdu spożyli nieczyste pokarmy oraz o kobietach zgwałconych przez barbarzyńców	6
2. Przeciwno chciwości	7
3. [Przykład Achara].....	8
4. O tych, którzy podczas najazdu nieprzyjaciół rabują majątek swych ziomków.....	8
5. [O rabujących cudze dobra, aby zrekompensować sobie to, co im samym zrabowano].....	8
6. O tych, którzy gwałtem zatrzymują jeńców, którzy uciekli od barbarzyńców	9
7. O tych, którzy zaciągnęli się do barbarzyńców i powazyli się na podłość wobec swych rodaków	9
8. O tych, którzy podczas najazdu barbarzyńców powazyli się rabować cudze domy	9
9. O tych, którzy na polu albo we własnych domach znaleźli przedmioty porzucone przez barbarzyńców	9
10. Nie należy żądać nagrody za znalezione przedmioty	9
11*. <i>Miejsce publicznej pokuty</i>	10

ŚW. PIOTR Z ALEKSANDRII, ARCYBISKUP ALEKSANDRII I MĘCZENNIK

KANONY Z ROZPRAWY <i>O POKUCIE</i>	11
1. O tych, którzy po wielu torturach wyparli się Chrystusa	11
2. O tych, którzy wyparli się po jednokrotnym uwięzieniu	12
3. O tych, którzy nawet nie zostali uwięzieni	12
4. O tych, którzy wcale nie okazują skruchy	13
5. O tych, którzy użyli wybiegu.....	13
6. O niewolnikach, których właściciele zmusili do złożenia ofiary za siebie	14
7. O tych, którzy zmusili swych niewolników do złożenia ofiary zamiast siebie	14
8. O tych, którzy zostali wydani i upadli, a potem ponownie stanęli do walki	15

9. O tych, którzy w własnej woli rzucają się w wir walki	15
10. O duchownych.....	17
11. O tych, którzy dobrowolnie podjęli walkę a po wielu torturach wyparli się wiary.....	18
12. O tych, którzy wykupili się pieniędzmi	19
13. O tych, którzy ratowali się ucieczką	20
14. O tych, których zmuszono do złożenia ofiary bałwochwalczej.....	21
FRAGMENT Z <i>MOWY NA TEMAT PASCHY</i>	22
15. O poście w środę i w piątek.....	22

ŚW. ATANAZY, BISKUP ALEKSANDRII

LIST DO MNICHA AMMUNA.....	23
1. O wycieku nasienia.....	23
FRAGMENT Z 39. LISTU PASCHALNEGO	26
2. O Pismach Bożych.....	26
LIST DO BISKUPA RUFINIANA.....	28
3. O tych, którzy ze względu na wyższą konieczność potknęli się, ale nie upadli w błędnowierstwo.....	28
LIST DO ANTIOCHOSA	30
4*. Nie należy brać udziału w eucharystii z heretykami.....	30
O TYM, ŻE MĘŻOWIE, KTÓRZY OBCOWALI ZE SWYMI ŻONAMI, NIE POWINNI NIEROZWAŻNIE PRZYSTĘPOWAĆ DO BOŻYCH TAJEMNIC	30
5*. Mężowie, którzy obcowali ze swymi żonami, nie powinni nierozważnie przystępować do Bożych tajemnic.....	30

ŚW. BAZYLI, BISKUP CEZAREI KAPADOCKIEJ

PIERWSZY LIST KANONICZNY DO AMFILOCHA, BISKUPA IKONIUM	32
[Wstęp].....	32
1. O katarach, pepuzjanach i enkratytach	32
2. O kobiecie, która zabiła dziecko w swym łonie	35
3. O diakonie, który dopuścił się nierządu	35
4. O tych, którzy zawierają związek małżeński trzy lub więcej razy	36
5. W jaki sposób można przyjmować heretyków w chwili śmierci.....	36
6. O mniszkach, które dopuściły się rozpusty przez zawarcie małżeństwa.....	36

7. O tych, którzy obcowali z mężczyznami albo dopuścili się innych poważnych grzechów	36
8. O grzechu umyślnym i nieumyślnym	37
9. O cudzołożnych mężczyznach i kobietach	38
10. O krzywoprzysięzcach	39
11. O nieumyślnych zabójcach	40
12. O digamistach	40
13. O tych, którzy popełnili zabójstwo na wojnie	40
14. O tych, którzy udzielali pożyczek na procent	40
15. O trudnych miejscach w Piśmie	40
16. O Naamanie	41
DRUGI LIST KANONICZNY DO AMFILOCHA, BISKUPA IKONIUM	41
[Wstęp]	41
17. O niejakim Bianorze prezbiterze, który złożył przysięgę, że nie będzie sprawował czynności liturgicznych	42
18. O upadłych dziewicach	42
19. O mnichach, którzy dopuścili się grzechu	43
20. O kobiecie, która jako heretyczka złożyła śluby czystości	43
21. Żonaty mężczyzna, który współżył z niezamężną kobietą, jest uznawany za rozpustnika, natomiast kobieta współżyjąca z innym mężczyzną, jest cudzołożnicą	44
22. O tym, kto zatrzymuje przy sobie porwaną, poślubioną lub nie	44
23. O tych, którzy zawierają małżeństwo [kolejno] z dwiema siostrami	45
24. O wdowach i wdowcach	45
25. O tym, kto zatrzymuje kobietę, którą uwiódł	45
26. O tych, którzy zawierają małżeństwo po pożyciu w konkubinacie	45
27. O prezbiterze, który zawarł nieprawe małżeństwo	45
28. Nie należy zobowiązywać się do czegokolwiek przysięgą	46
29. Nie należy w ogóle przysięgać; nie wolno dotrzymywać przysięgi o skrzywdzeniu kogokolwiek	46
30. O porywaczach i ich pomocnikach	47
31. O kobiecie, która po wyjeździe pierwszego męża ponownie wychodzi za mąż	47
32. O duchownych, którzy zgrzeszyli	47
33. O kobiecie, która urodziła dziecko w podróży	47
34. O kobietach cudzołożnych, które wyznały swój grzech	47
35. O kobiecie, która bez powodu opuściła męża	47
36. O żonach żołnierzy, które zawarły powtórne małżeństwo	48
37. O tym, kto pojął cudzą żonę	48
38. O dziewczętach, które bez zgody rodziców zadają się z mężczyznami	48
39. O kobiecie, która współżyje z cudzołożnikiem	48

40.	O niewolnicy, która potajemnie wychodzi za mąż bez zgody swego pana	48
41.	O wdowie zawierającej powtórne małżeństwo	48
42.	Nieważne są małżeństwa osób, które nie mają pełnej zdolności prawnej	49
43.	O tym, kto uderzeniem spowodował śmierć bliźniego	49
44.	O diakonisie, która dopuściła się nierządu z poganinem	49
45.	O chrześcijaninie, który znieważa Chrystusa	49
46.	O kobiecie, która nieświadomie związała się z mężczyzną porzuconym przez żonę	49
47.	O enkratytach, sakkoforach i apotaktytach	50
48.	O kobiecie porzuconej przez męża	50
49.	O gwałcie	51
50.	Nie ma przepisu prawnego co do osób zawierających trzecie małżeństwo	51
TRZECI LIST KANONICZNY DO AMFILOCHA, BISKUPA IKONIUM		51
	[Wstęp]	51
51.	Każda osoba duchowna za popełniony grzech ma zostać pozbawiona swej funkcji	52
52.	O kobiecie, która urodziła dziecko w podróży	52
53.	O owdowiałych niewolnicach, które powtórnie wychodzą za mąż	52
54.	Wyjaśnienie różnic zachodzących między zabójstwami nieumyślnymi	52
55.	O tych, którzy wyruszają na ekspedycje przeciwko rozbójnikom	53
56.	O zabójcach umyślnych	53
57.	O zabójcach nieumyślnych	53
58.	O cudzołożnikach	53
59.	O tych, którzy dopuścili się nierządu	53
60.	O kobietach, które złożyły ślub dziewictwa lub wstąpiły do klasztoru, i swój ślub złamały	54
61.	O złodziejach	54
62.	O mężczyznach współżyjących z mężczyznami	54
63.	O tych, którzy popełnili nierząd ze zwierzętami	54
64.	O krzywoprzysięzczach	54
65.	O czarownikach i trucicielach	55
66.	O tych, którzy sprofanowali grób	55
67.	O kazirodcach	55
68.	O małżeństwie między krewnymi	55
69.	O lektorach, którzy przed ślubem współżyli ze swymi narzeczonymi	55
70.	O diakonach i prezbiterach, którzy zgrzeszyli wargami	55
71.	O tych, którzy współdziałali przy którymś z wymienionych wyżej grzechów i nie przyznali się do tego	56

72. O tych, którzy zadają się z wróżbitami.....	56
73. O tym, kto się wyparł Chrystusa.....	56
74. O tych, którzy zostali zasądzeni za powyższe grzechy.....	56
75. O tych, którzy obcują z przyrodnimi siostrami.....	56
76. O tych, którzy łączą się ze swymi synowymi.....	57
77. O tych, którzy porzucają swe żony i biorą sobie inne.....	57
78. O tych, którzy poślubiają dwie siostry.....	57
79. O tych, którzy popełnili grzech ze swymi macochami.....	57
80. O wielożeńcach.....	58
81. O tych, których barbarzyńcy zmusili do zaparcia się wiary.....	58
82. O krzywoprzysięzczach.....	58
83. O tych, którzy zasięgają rady u wróżbitów albo sprowadzają ich do swych domów.....	59
84. O tych, którym wymierzone kary przynoszą pożytek.....	59
85. O tych, którzy źle wykorzystują pokutę.....	59
FRAGMENT Z LISTU DO BŁOGOSŁAWIONEGO AMFILOCHA O TYM, ŻE PAN NIE ZNA DNIA ANI GODZINY KOŃCA [ŚWIATA].....	
86. O enkratytach.....	60
LIST DO DIODORA, BISKUPA TARSU.....	
[87 – wstęp] Przeciwno tym, którzy poślubiają [kolejno] dwie siostry albo dwóch braci.....	60
87.....	61
LIST DO PREZBITERA PAREGORIOSA.....	
88. O tym, że adresat powinien rozstać się z kobietą, z którą mieszka pod jednym dachem.....	64
LIST DO CHOREPISKOPÓW.....	
89. Wbrew kanonom nie wolno powoływać posługujących w kościele bez zgody biskupa.....	65
LIST DO SWOICH BISKUPÓW [SUFRAGANÓW].....	
90. Zakaz udzielania święceń za pieniądze.....	66
FRAGMENT Z XXVII ROZDZIAŁU TRAKTATU O DUCHU ŚWIĘTYM, DEDYKOWANEGO BŁOGOSŁAWIONEMU AMFILOCHOWI.....	
91. O konieczności zachowywania niepisanych zwyczajów Kościoła.....	67
FRAGMENT Z XXIX ROZDZIAŁU TRAKTATU O DUCHU ŚWIĘTYM.....	
92. O tradycji niepisanej.....	70
ZALECENIA DLA KAPŁANÓW.....	
93*. O łasce Bożej.....	70

FRAGMENT Z <i>LISTU DO PATRYCJUSZKI CEZARII</i>	72
94*. O przyjmowaniu komunii	72
FRAGMENT Z <i>LISTU DO MIESZKAŃCÓW MIASTA NIKOPOLIS</i>	73
95*. O dzielnym znoszeniu doświadczeń i dziękczynieniu za nie	73
O HERETYKACH	75
96*. [Czy wolno pozdrawiać heretyków?].....	75

ŚW. GRZEGORZ, BISKUP NYSSY

LIST KANONICZNY DO LETOJOSA, BISKUPA MELITENY.....	76
1. (Wstęp). O pokucie i nawróceniu.....	76
2. O tych, którzy dobrowolnie wypierają się wiary w Chrystusa oraz o tych, którzy to czynią po licznych torturach	78
3. O tych, którzy zwracają się do czarowników i wróżbitów	79
4. O grzechach popełnionych dla pożądlivości i przyjemności cielesnych.....	79
5. (a) O popędliwej części duszy.....	81
(b) O tych, którzy stoją przed śmiercią przed dopełnieniem czasu pokuty.....	83
6. O kradzieży.....	83
7. O różnych grzechach związanych z rabowaniem grobów	84
8. O świętokradztwie	85

GRZEGORZ TEOLOG

FRAGMENT Z DZIEŁ POETYCKICH	86
Wierszowany katalog ksiąg Starego i Nowego Testamentu ^A	86

ŚW. AMFILOCH, BISKUP IKONIUM

FRAGMENT Z JAMBÓW DEDYKOWANYCH SELEUKOSOWI	88
[O księgach natchnionych].....	88

ŚW. TYMOTEUSZ, BISKUP ALEKSANDRII, JEDEN Z GRONA STU PIĘĆDZIESIĘCIU OJCÓW SOBORU KONSTANTYNOPOLITAŃSKIEGO

ODPOWIEDZI PRAWNE NA PYTANIA POSTAWIONE MU PRZEZ BISKUPÓW I DUCHOWNYCH.....	91
--	----

1. *Pytanie:* Co należy zrobić z katechumenem – dzieckiem mającym około siedmiu lat albo dorosłym człowiekiem, który uczestnicząc przypadkiem w ofierze eucharystycznej nieświadomie przyjąć komunię? 91
2. *Pytanie:* Gdyby opętany katechumen sam, albo ktoś z jego bliskich, prosił, aby udzielono mu chrztu, czy może go przyjąć, czy nie – zwłaszcza, gdy znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci? 91
3. *Pytanie:* Czy wierny opętany może przystąpić do świętych tajemnic, czy nie? 91
4. *Pytanie:* Jeżeli katechumen wskutek choroby straci rozum i nie jest w stanie złożyć wyznania wiary, a jego bliscy proszą, aby dopuścić go do świętego chrztu, dopóki jeszcze żyje, czy może on przyjąć chrzest, czy nie? 92
5. *Pytanie:* Jeśli kobieta miała w nocy stosunek ze swym mężem, albo mężczyzna z żoną, czy podczas synaksy mogą przystąpić do komunii, czy nie? 92
6. *Pytanie:* Jeśli katechumenka zgłosiła się, aby przyjąć chrzest, ale w dniu chrztu doznała zwykłej przypadłości kobiecej, czy można ją tego dnia ochrzcić, czy też należy odłożyć ceremonię, i na jak długo? 92
7. *Pytanie:* Czy kobieta, która zauważy, że przydarzyła się jej kobieca przypadłość, może w tym dniu przystąpić do [świętych] misterii, czy nie? 92
8. *Pytanie:* Czy kobieta, która ma wydać na świat dziecko około święta Paschy, powinna przestrzegać postu i nie pić wina, czy też z powodu bliskiego rozwiązania jest zwolniona z postu i zakazu picia wina? 92
9. *Pytanie:* Czy duchowny może się modlić w obecności arian albo innych heretyków, czy też nie ma przeszkód, żeby się modlił, to znaczy składał ofiarę? 93
10. *Pytanie:* Czy chory i wyczerpany ciężką dolegliwością powinien przed świętem Paschy bezwzględnie przestrzegać postu, czy też z uwagi na jego ciężką chorobę duchowny może mu pozwolić jeść do woli, nawet oliwę i wino? 93
11. *Pytanie:* Jeśli ktoś prosi duchownego o asystowanie przy zawieraniu małżeństwa, ten zaś wie, że związek taki byłby niegodziwy, na przykład z siostrzenicą albo z siostrą zmarłej żony, czy duchowny powinien zadośćuczynić prośbie i odprawić eucharystię? 93
12. *Pytanie:* Jeśli świecki wyzna duchownemu, że miał nieczysty sen, czy można mu udzielić komunii, czy nie? 93
13. *Pytanie:* Czy małżonkom należy wskazać, w które dni tygodnia powinni powstrzymać się od kontaktów małżeńskich, a kiedy wolno im współżyć? 94

14. *Pytanie:* Jeśli ktoś stracił rozum i targnął się na własne życie albo popełnił samobójstwo rzucając się z wysokości, czy można odprawić mszę w jego intencji, czy też nie?..... 94
15. *Pytanie:* Jeśli czyjaś żona popadła w ciężkie opętanie, tak że grozi nożem, a jej mąż twierdzi, że nie może już z nią wytrzymać, i chce wziąć sobie inną, czy wolno mu pojąć inną żonę, czy nie? ... 94
- 16*. *Pytanie:* Czy może przystąpić do komunii ktoś, kto zachowuje post ze względu na komunię, a myjąc sobie usta albo podczas kąpieli mimowolnie napije się wody? 94
- 17*. *Pytanie:* Jeśli często słuchamy słowa Bożego, ale nie spełniamy uczynków, czy może to stanowić dla nas przyczynę potępienia? ... 95
- 18*. *Pytanie:* Od jakiego wieku grzechy podlegają osądowi Bożemu? ... 95
- 19*. *Pytanie:* Dlaczego nie chrzczymy powtórnie wszystkich heretyków, którzy nawracają się do Kościoła katolickiego?..... 95
- 20*. *Pytanie:* Czy może przystąpić do komunii człowiek, który ma nieczyste sny?..... 95
- 21*. *Pytanie:* Czy diakon albo archidiacon może uczestniczyć wraz z prezbiterem w świętym kielichu?..... 95
- 22*. *Pytanie:* Czy po łamaniu konsekrowanego chleba diakoni mogą go brać i rozdzielać drogocenne ciało Chrystusa, czy nie?..... 95
- 23*. *Pytanie:* Ponieważ jest u nas taka tradycja, że niezależnie od tego, w jakim dniu tygodnia wypada post przed uroczystością narodzenia Chrystusa albo przed świętem Objawienia – nawet w sobotę czy w niedzielę – nie wolno go przekraczać, lecz należy w niedzielę rano złożyć ofiarę, przyjąć komunię, obmyć się, a potem wieczorem odprawić nową ofiarę wigilii nocnej i ponownie przyjąć komunię. Czy takie postępowanie jest dopuszczalne, czy nie?..... 96
- 24*. *Pytanie:* Czy po komunii i puryfikacji świętego kielicha, po obmyciu się przez kapłana lub diakona, można ponownie przygotować drogocenny kielich i udzielić z niego komunii, gdy się okaże, że wierni jeszcze się zgłaszają chcąc przyjąć komunię? 96
- 25*. *Pytanie:* Jeśli przyjdzie heretyk chcąc przyjąć komunię albo wziąć pobłogosławiony chleb ze stołu, czy można mu go dać, czy nie? Wielu bowiem takich przychodzi, w tym nawet ich diakoni, chociaż nie dzieje się to często. 96
- 26*. *Pytanie:* Jeśli ci, którzy już przyjęli święcenia albo je przyjmują, z jakiegoś powodu zaprą się ich albo zapuszczą sobie włosy, jak to już zrobili niektórzy, czy po okazaniu skruchy można ich przyjąć do wspólnoty, czy nie?..... 97
- 27*. *Pytanie:* Niektórzy wyświęceni po śmierci żon wzięli sobie inne, jedni dziewice, inni wdowy, jeszcze inni kobiety porzucone przez mężów. Czy wolno dopuszczać ich do sprawowania liturgii, czy nie? 97

- 28*. *Pytanie*: Niektóre osoby, które wybrały życie monastyczne, po pewnym czasie lekceważą je, opuszczają klasztor i przyjmują święcenia; z kolei po przyjęciu święceń całkowicie porzucają styl życia zakonnego i biorą sobie żony. Czy można dopuścić ich do sprawowania liturgii, czy nie? 97
- 29*. *Pytanie*: Czy wolno czytać książki świeckie, to znaczący pogańskie, czy nie? 97

ŚW. TEOFIL, ARCYBISKUP ALEKSANDRII

PRZEMÓWIENIE WYGŁOSZONE W ROKU, W KTÓRYM WIGILIA ŚWIĘTA OBJAWIENIA PRZYPADŁA W NIEDZIELĘ.....	98
1. O poście w wigilię święta Objawienia.....	98
POUCZENIA DLA AMMONA NA TEMAT PROWINCJI LYKO.....	98
2. O tych, którzy utrzymują łączność z arianami.....	98
3. Należy złożyć z urzędu tych duchownych, których dawny grzech został ujawniony po przyjęciu przez nich święceń.....	99
4. Kara wymierzona przez biskupa jest ważna.....	99
5. O tych, którzy zostali wyświęceni, ponieważ nie znano ich grzechów.....	99
6. Karę za wyświęcenie niezgodne z prawem można wymierzyć po przeprowadzeniu starannego dochodzenia.....	100
7. Święceń należy udzielać publicznie.....	100
8. Katechumen nie powinien spożywać ze składanych ofiar.....	100
9. Nie należy lekkomyślnie przyjmować oskarżeń wnoszonych przeciw kapłanom.....	100
10. Należy ustanowić ekonoma kościelnego za zgodą biskupa i duchowieństwa.....	101
11. Biskup nie powinien przywłaszczać sobie majątku kościelnego.....	101
LIST DO AFYNGIUSZA NA TEMAT TAK ZWANYCH KATARÓW.....	101
12. O heretykach.....	101
LIST DO BISKUPA AGATONA.....	101
13. Należy rozwiązywać nieprawę związki.....	101
LIST DO BISKUPA MENASA.....	102
14. Należy wykluczyć z Kościoła tych, którzy dopuścili się nieprawości.....	102

ŚW. CYRYL, ARCYBISKUP ALEKSANDRII

LIST DO DOMNOSA	103
1. Biskup złożony z urzędu powinien zaprzestać sprawowania funkcji kapłańskich	103
2. Biskup dysponuje całym majątkiem kościelnym	104
3. Kapłan nie może zgłaszać rezygnacji z urzędu	104
LIST DO BISKUPÓW LIBII I PENTAPOLIS	105
5. O katechumenach i pokutnikach, którzy zbliżają się do końca życia	106
LIST DO MAKSYMA, DIAKONA Z ANTIOCHII	106
6*. [O dobru ogólnym]	106
LIST DO GENNADIUSZA, PREZBITERA I ARCHIMANDRYTY [z ALEKSANDRII]	107
7*. [O dobru ogólnym]	107
FRAGMENT Z ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOGMATYCZNE POSTAWIONE PRZEZ TYBERIUSZA I JEGO WSPÓLBRACI	107
8*. Posługę eucharystyczną należy sprawować wyłącznie w kościołach katolickich	107

GENNADIUSZ, NAJŚWIĘTSZY PATRIARCHA KONSTANTYNOPOLA
I ZGROMADZONY Z NIM ŚWIĘTY SYNOD DO WSZYSTKICH
NAJPOBOŻNIEJSZYCH METROPOLITÓW O TYM, ŻE NIE WOLNO
UDZIELAĆ ŚWIĘCEŃ ZA PIENIĄDZE

1. Święceń nie należy udzielać za pieniądze	109
---	-----

CYPRIAN, ARCYBISKUP AFRYKI I MĘCZENNIK

LIST SYNODALNY	113
[Przedmowa do tłumaczenia greckiego]	113
LIST NAPISANY PRZEZ PEWNYCH BISKUPÓW, JEDNYM Z KTÓRYCH BYŁ STARY I ZNAKOMITY BISKUP CYPRIAN, DO INNYCH BISKUPÓW	114
1. O tym, że należy chrzczyć heretyków	114

ŚW. TARAJSZUSZ, PATRIARCHA KONSTANTYNOPOLA,
NOWEGO RZYMU

LIST DO HADRIANA, PAPIEŻA STAREGO RZYMU, O TYM, ŻE NIE WOLNO UDZIELAĆ ŚWIECEN ZA PIENIĄDZE.....	117
1. Nie wolno udzielać święceń za pieniądze.....	117
1.1. Kanon 29. świętych apostołów.....	119
1.2. Fragment z Dziejów apostoelskich.....	119
1.3. Fragment z III Księgi Królewskiej.....	120
1.4. Fragment z IV Księgi Królewskiej o trądzie Gieziego.....	120
1.5. Święty Bazyl, Fragment z Komentarza do Izajasza.....	121
1.6. Tegoż, Fragment z Listu do podległych biskupów o tym, że nie wolno udzielać święceń za pieniądze.....	121
1.7. Fragment z Żywotu świętego Jana Chryzostoma.....	122
1.8. Fragment z kanonów sformułowanych przez sześciuset trzy- dziestu świętych ojców na Soborze w Chalcedonie. Kanon II.....	123
1.9. Fragment Encykliki świętego Gennadiusza, arcybiskupa Konstantynopola, oraz synodu zgromadzonego wokół niego.....	123
1.10. Kanon 22. szóstego świętego Synodu.....	123

KANONY ATANAZEGO (wersja arabska)

1. O kapłanach, sługach ołtarza.....	128
2. O kapłanach przy ołtarzu.....	129
3. Jeszcze o kapłanach, sługach ołtarza.....	130
4. Jeszcze o kapłanach.....	131
5. O biskupie i jego trosce o lud.....	131
6. O tym, co jest obowiązkiem biskupa, i jakie powinno być jego postę- powanie, i o jego wypróbowaniu w obowiązkach.....	133
7. O chwale Kościoła.....	134
8. O tym, że nie należy siedzieć z dwiema kobietami (żonami).....	136
9. O tym, że kapłan nie może stosować dwóch miar.....	136
10. O tym, że biskup jest odpowiedzialny nie tylko za wspólnotę, ale rów- nież za duchownych.....	137
11. O służbie subdiakonów i nie tylko.....	140
12. O tym, co mają śpiewać kantorzy.....	140
13. O służbie i porządku ostiariuszy?.....	140
14. W którym mowa, jak biskup powinien zarządzać swoimi wydatkami.....	141
15. O biskupim nawiedzaniu chorych i innych.....	142
16. O biskupim dawaniu jałmużny w każdą niedzielę.....	142
17. O zgromadzeniu kapłanów przy biskupie.....	143

18.	O badaniu przez biskupa spraw kapłanów	143
19.	O tym, że kościół powinien posiadać zapieczętowaną miarę. Idzie o miarę wiarygodną	143
20.	O pożywieniu kapłanów otrzymywanym z kościoła	143
21.	O szacunku uprawiających ziemię w kościele i innych	143
22.	O kapłanach, że nie mogą być gospodarzami	144
23.	O kościele ubogim	144
24.	O honorze i poszanowaniu dla kapłanów	144
25.	O tym, że nie przystoi prezbiterowi, aby był zależny	144
26.	O tym, co nie przystoi synomA Kościoła	145
27.	O diakonach, jeśli jeden uderzy drugiego przy ołtarzu	145
28.	O ubiorze kapłana, w którym odprawia [mszę świętą]	145
29.	O kapłanach, którzy się upijają	146
30.	O tych, którzy piją wino w dniu Paschy	146
31.	O tych, którzy udają się do łaźni w Wielkim Poście	146
32.	O tym, który rozmawia lub siada przy Świętym Ołtarzu	146
33.	O miejscu łamania chleba	146
34.	O tym, że nie przystoi kapłanowi stać w piekarni	146
35.	O posłudze lektorów i o nie mieszaniu się w nią innych	147
36.	O Najświętszym Sakramencie święte tajemnice i nie wynoszeniu go na zewnątrz	147
37.	O diakonach, że nikt nie może rozmawiać z diakonem niosącym kielich	147
38.	O kapłanach, że nie powinni handlować na bazarze	147
39.	O diakonie, że nie powinien podchodzić do ołtarza, gdy jest obecny starszy od niego	147
40.	O czasie mszy świętej	147
41.	O kapłanach, którzy rozmawiają z astrologami i im podobnymi ..	148
42.	O tym, kto dopuścił się cudzołóstwa	148
43.	O diakonie, któremu zmarła żona	148
44.	O ozdobach żony kapłana	148
45.	O oddaleniu żony przez kapłana	149
46.	O kapłanach, którzy pośredniczą w rozwodach	149
47.	O nawiedzaniu chorych przez kapłana	149
48.	O tym, kto z kapłanów może wejść do domu zakonnego dziewic ..	149
49.	O zawodach, których nie powinni wykonywać kapłani	150
50.	O kapłanach obecnych w świątyni, którzy jednak wychodzą i wracają	150
51.	O kapłanach, którzy mówią, że nie potrzebują ołtarza	150
52.	O tym spośród kapłanów, w którym objawia się w sposób szczególny łaska Ducha Świętego	150
53.	O oskarżeniach przeciw klerowi	151
54.	O dzieciach biskupa, które zgrzeszą	151
55.	[O dwóch miarach]	151

56. [O opiece nad sierotami]	151
57. O świętym Tygodniu Paschalnym	151
58. O lektorach i zwracaniu uwagi na to, co czytają	152
59. O kantorach i o tym, co śpiewają	152
60. O modlitwie na koniec dnia w Piątek Paschalny	153
61. O obowiązkach zarządcy kościoła	153
62. O naczyniach świątyni i o tym, u którego będzie to wszystko	154
63. O pierwocinach ofiarowanych kapłanom	154
64. O darach ofiarnych z dnia poprzedniego	154
65. O dobrach świątyni i możliwości brania z nich na dary ofiarne i pokarm dla kapłanów	154
66. O spożywaniu pokarmów przez biskupa z kapłanami	155
67. O tych, co rozmawiają w czasie spożywania pokarmów	155
68. O spotkaniu kapłanów z wioski z biskupem	155
69. O prezbiterach będących rolnikami	156
70. O tych z kapłanów, którzy są bogaci i o jałmużnie, która ich obowiązuje	156
71. O dzieciach kapłanów, które czytają książki o magii	157
72. O pokucie czarowników (oddających się magii)	158
73. O przepowiadaczach przyszłości, czarodziejach i innych	158
74. O pokucie cudzołożnika jeśli chce pokutować	158
75. O dzieciach kapłanów, którzy chodzą do teatru	158
76. O tym, kto bluźni przeciw świętemu ołtarzowi	158
77. O godności ołtarza (sanktuarium), jego pięknie i szacunku dla niego	159
78. O świętych misteriach	159
79. O tych, którym umrze żona i dopuszczają się sekretnego cudzołóstwa	159
80. O chorych, znajdujących się w świątyni	159
81. O szacunku dla obcego ^A	160
82. O tym, co biskup powinien dawać ubogim	160
83. O tych, kapłanach i świeckich, których obowiązuje dawanie pierwocin i dziesięciny	160
84. O obowiązku dawania jałmużny przez wszystkich	160
85. O jałmużnie i ofiarach za zmarłych	161
86. O ofiarach za zmarłych w świetle Starego Testamentu	161
87. O tych, którzy uciskają ubogich	163
88. O tych, od których kapłan przyjmuje ofiary	163
89. O tym, że słowo w dwóch rozdziałach jest powiązane	163
90. O zarządcy, u którego znajduje się magazyn	164
91. O świętach męczenników	165
92. O tym, że mnisi nie powinni ucześnieć na wspólne świętowanie	165
93. O świeckich, że są również dziećmi Kościoła	166

94.	O tych, którzy mają syna dojrzałego do małżeństwa, iż mają go ożenić.....	167
95.	O posłuszeństwie dzieci wobec rodziców.....	167
96.	O współzuciu rodziców dla swoich dzieci i o porządku.....	167
97.	O tych, które chciałyby poświęcić swe córki Panu.....	168
98.	O tym, że dobrze by było, aby w każdym domu była dziewica....	168
99.	O dziewicach i odwiedzaniu ich przez wierzące kobiety.....	169
100.	O tym z wierzących, który zbliża się do śmierci.....	170
101.	O zakonnicy, której umiera ktoś z bliskich.....	170
102.	O dziedziczeniu przez mniszki i mnichów po ich rodzicach.....	170
103.	O tym, że nie należy dziewic traktować jak służące.....	170
104.	O tych, które nie mają córek dziewic i o przeznaczeniu ku temu służącej.....	170
105.	O bojaźni Bożej, współzuciu dla ubogich i czystości.....	171
106.	O kadzidle, które wznosi się przy ołtarzu.....	172
107.	O winie ofiarnym.....	172

KANONY HIPOLITA (wersja arabska)

1.	O świętej wierze.....	179
2.	O biskupach.....	179
3.	Modlitwa nad tym, który jest konsekrowany na biskupa i o porządku liturgii mszalnej.....	179
4.	O święceniach prezbiteratu.....	181
5.	O święceniach diakonatu.....	181
6.	O tych, którzy są karani z powodu wiary, [czyli o wyznawcach]..	182
7.	O lektorach i subdiakonach.....	182
8.	O darze uzdrawiania.....	182
9.	O prezbiterze mieszkającym w miejscu nie należącym do niego i o poszanowaniu wdów.....	183
10.	O tych, którzy stają się chrześcijanami.....	183
11.	O tych, którzy wytwarzają bożki i fetysze w formie figurek lub obrazków.....	183
12.	O zakazie wykonywania niektórych zawodów: niech ten, który im się oddaje nie będzie przyjęty, jak tylko po odbyciu pokuty....	184
13.	O urzędnikach i żołnierzach: niech nie zabijają nikogo pod żadnym pozorem, nawet jeśli otrzymają rozkaz. Niech nie wkładają na głowę korony. Jeśli ktoś ma władzę, a nie czyni sprawiedliwości, która jest w Ewangeli, niech będzie oddalony i nie modli się z biskupem.....	184
14.	Chrześcijanin nie powinien zostawać żołnierzem.....	184
15.	O zajęciach, których nie należy wykonywać.....	185

16.	O chrześcijaninie, który posiada konkubinę i poślubia inną	185
17.	O kobiecie wolnej: o tym, co powinna czynić	185
18.	O położnych, o separacji mężczyzn i kobiet na modlitwie, o nakrywaniu głowy przez dziewice, o kobietach, które porodziły	186
19.	O katechumenach, którzy zostali zabici za wiarę przed przy- jęciem chrztu: niech będą pochowani wraz z męczennikami. O katechumenach i o warunkach, jakie powinni spełniać w czasie chrztu i egzorcyzmów. O porządku liturgii Mszy chrzcielnej i o konsekracji liturgii Ciała i Krwi.....	187
20.	O poście w środę, piątek i przez czterdzieści świętych dni	190
21.	O zgromadzeniu kapłanów i wiernych w kościele każdego dnia..	190
22.	O tygodniu Paschalnym u Żydów, o unikaniu w nim radości, o tym, co można wtedy jeść i o takim, który był na obczyźnie i nie zna Paschy	191
23.	O nauczaniu: o tym, że wiedza jest bardziej rozległa niż morze i o potrzebie wytrwałości w jej poszukiwaniu	191
24.	O nawiedzaniu chorych przez biskupa. Jeśli chory modlił się w kościele, a posiada dom, niech idzie do niego	192
25.	O ustanowieniu przez biskupa odpowiedzialnego za chorych i o czasach modlitwy	192
26.	O słuchaniu Słowa w kościele i o modlitwie w nim	193
27.	O tym, który nie chodzi do kościoła. Niech każdego dnia czyta Księgi. Za każdym razem, gdy się modlisz, obmyj ręce. I o modlitwie o północy i przy pianiu koguta	193
28.	Niech nikt z wierzących nie bierze nic do ust przed spożyciem Najświętszego Sakramentu ^A , zwłaszcza w dni postu.....	194
29.	O trosce o ołtarz, aby nic nie wpadło do kielicha; aby nic nie spadło z winy kapłanów lub wiernych, z obawy, aby żaden zły duch nad nim nie zapanował. O zachowaniu milczenia za zasłoną, poza modlitwą. Gdy zakończą udzielać komunii, niech wracający do Przybytku Świętego recytują psalmy, w miejsce dźwięku dzwoneczków. O znaku Krzyża i o kurzu z ołtarza unoszonym w powiewie powietrza	194
30.	O katechumenach	195
31.	O biskupie i prezbiterze: jeśli rozkażą diakonowi udzielać komunię ludowi, niech to czyni.....	195
32.	O dziewicach i wdowach: niech poszczą i modlą się za Kościół. Kler niech pości według swego wyboru. Niech biskup nie będzie związany postem jak tylko razem z klerem. O uczcie lub kolacji przygotowanej dla ubogich	195
33.	O liturgii, którą odprawia się za zmarłych. Nie należy tego czynić w niedzielę	196

34. O tym, że nikt nie powinien dużo mówić ani krzyczeć. O wchodzeniu świętych do domostw wiernych	196
35. O diakonie obecnym na agapie, gdzie nie ma prezbitera. Niech go zastąpi w modlitwie, łamaniu chleba i błogosławieństwie, ale nie dla Ciała. O rozesłaniu wdów przed wieczorem	197
36. O pierwocinach owoców ziemi, o pierwocinach ich pól i łączni, o oleju, miodzie, mleku, wełnie i innych rzeczach przynoszonych do biskupa, aby je pobłogosławił	197
37. O tym, iż za każdym razem, gdy biskup sprawuje najświętsze tajemnice, powinni mu towarzyszyć diakoni i prezbiterzy, ubrani w białe szaty, wspanialsze od ubrań ludu. Tak samo lektorzy	198
38. O nocy, w której zmartwychwstał nasz Pan. Niech nikt nie śpi tej nocy. Niech się obmyją wodą. O tych, którzy zgrzeszyli po chrzcie i wyjaśnienie tego. O zakazie tego, co niedozwolone i czynieniu tego, co należy, gdy ktoś pragnie być podobnym do aniołów	198
[Zakończenie autora]	203
[Zakończenie tłumacza]	203
Indeks biblijny	433
Indeks dokumentów prawnych Kościoła	441
Indeks pisarzy	445
Indeks imion	447
Indeks geograficzny	451
Indeks rzeczowy	453